

adpellati Apostolorum Successores, eorumque sedes adpellatae Sedes Apostolicae: Cyprianus *Epist.* 69. al. 66. *Qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt.* Extant praeterea monumenta et vetera, et magnae auctoritatis, ex quibus intelligitur, Episcopos quandoque fuisse viros Apostolicos appellatos. Confer S. Augustinum *lib. II. de Doctrina Christiana cap. VIII. pag. 25. t. III. part. I. edit. Paris. Monachorum S. Mauri.* Adeundus Cangius *Glossarium mediae et infimae Latinitatis ad verb. Apostolica Sedes.* Cumque Episcopi primas in Ecclesia partes teneant, ceterisque praestent dignitate, factum hinc est, ut jam usque ab antiquissimis Christianismi temporibus Antistites et Praesides appellaruntur. Cujus quidem rei illustria extant exempla apud Justinum Martyrem, *Apologia* 4. num. LXV. pag. 85. edit. Venetae opp. an. 1747; Eusebium, *lib. VI. Hist. cap. III.*; aliosque rerum nostrarum Scriptores. Praesidentes Ecclesiarum nonnunquam ab Latinis fuisse appellatos constat, ita Tertullianus *lib. de Corona Militis cap. III. pag. 102. edit. Venetae.* Quum Episcopi non populo modo, sed reliquis etiam praeessent Clericis; idcirco dicti sunt Summi Sacerdotes. Confer Tertullianum *lib. de Baptismo cap. XVII. pag. 230. edit. Venetae.* Quod vero Christus Apostolis, eorumque successoribus Episcopis vices suas in Ecclesiae regimine commiserit; hinc nuncupati interdum sunt, *Dii terreni, Angeli Ecclesiae.* Ita Augustinus, *Quaestiones veteris et Novi Testamenti cap. 427.; Auctor Constitutionum Apostolicarum lib. 2. cap. 26.*

II. Judices quoque Ecclesiarum vocati interdum Episcopi fuerunt, propterea quod de rebus, quae ad Ecclesiae administrationem, pacem, utilitatemque spectant, sententiam, ut judices, ferrent. Atque hujus quidem appellationis singulare apud Optatum Milevitani in libris *adversus Parmenianum Donatistam* exemplum extat. Invaluerat praeterea apud maiores nostros consuetudo Reverendissimos appellandi eos, qui Episcopatu potiti essent. Cujus quidem appellationis in Synodis praesertim exempla reperiuntur permulta. Nonnunquam etiam Sanctissimi-

mi, et Beatissimi sunt vocati, quod ex Synodis quibusdam liquet. Venerabilitatis quoque vocabulum usurpatum quandoque fuit, cum honorare Episcopos nostri vellent, quod cum multis aliis exemplis, tum maxime Nicolai I. Pontificis Maximi testimonio ad Hincmarum Rhemensem sribentis constat. Vox Pastorum tributa Episcopis ex Apostolorum aetate in posteriora secula manavit, ita ut non solum a majoribus nostris in Historiis, librisque Ecclesiasticis, sed etiam in monumentis Inscriptionum, quae sepulcris, aliisque locis imponi solerent, memoriae causa, qui Ecclesiis Praefecti essent, Pastores appellarentur. Insuper Sacerdotes, sed primi ordinis, appellabantur, et dignitas eorum a Patribus dicta saepe Sacerdotium.

CAPUT XXVII.

Episcopi jure divino Presbyteris ordine, et potestate praestant.

I. Dogma hoc apud Catholicos ratum fixumque primus saeculo quarto impetit Ærius, unum eundemque esse Episcoporum et Presbyterorum ordinem, paremque amborum honorem ac dignitatem adserens; quem statim refellit Ephiphanius *haeres. 75. num. 5.* Superioribus retro temporibus restituere maximo nisu adlaborarunt Puritani, adseverantes divino jure et apostolico more Episcopos et Presbyteros ejusdem dignitatis et auctoritatis esse, prasertim Salmasius, *Apparatu ad libros de Primitu Papae, et de Episcopis et Presbyteris sub nomine Walonis Messalini; Blondellus, Apologia pro sententia Hieronymi de Episcopis et Presbyteris; Dallaeus, De Scriptis Dionysii et Ignatii lib. II. cap. 26; et Buddeus, Exercitationes de origine et potestate Episcoporum.* At Catholicam de divina Episcoporum supra Presbyteros praeminentia et potestate doctrinam adversus horum commenta strenue vindicant Petavius, *in libris V. de Ecclesiastica Hierarchia contra Salmasium;* Morinus, *de Sacris Ecclesiae Ordinationibus part. III. Exercit. 5; Dartis, de Ordinibus et dignitate*

Ecclesiae adversus Salmasium; Natalis Alexander, in saeculum IV. diss. 44; et Cotelerius notae ad Epistolas Ignatii. Quin iunctis veluti phalangibus ipsi Protestantes, in novos illos Arianos incurront, praecipue Beveregius, Usserius, Hammondus, Binghamus, Bilsonus aliquique permulti.

II. Et (1) sane S. Paulus Epistola ad Titum cap. I. *Hujus rei, inquit, gratia reliqui te Cretae, ut ea quae desunt, corrigas, et constitutas per civitates Presbyteros, sicut et ego disposui tibi.* Erat sane major et superior Titus iis quos constituebat, et civitates multas, quantum ad Religionem Christianam attinet, administrabat, quod proprium est Episcoporum; et sine praefectura intelligi non potest. At hoc illi praeceperat, et rei gerendae ordinem dederat Paulus. Similiter ad Timotheum scribit Epist. I. c. V. *Adversus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duabus vel tribus testibus.* Ergo Timotheus, quem fuisse Episcopum nemo unus ignorat, erat Presbyterorum Antistes et Judex. Ex hoc loco adversus Arium argumentum desumit Epiphanius, *Haeresi LXXV. n. 6.* Tum in eadem ad Timotheum Epistola cap. V. Timotheum admonet; *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut Patrem:* quem locum S. Epiphanius ibidem adversus Arium sic urget: *Quid attinebat Episcopos velare, ne Presbyterum objurgarent, nisi majorem supra Presbyterum haberent auctoritatem?* Insuper Apostolus I. ad Timotheum c. III. ab Episcopo exigit, ut sit Doctor: et ad Titum cap. I. ut potens sit exhortari in doctrina sana; et eos qui contradicunt, arguere. Isthaec profecto de Episcopis, uti distinctis a Presbyteris, dicta sunt; quippe quae in iis ab Apostolo requisita sunt, qui per singulas civitates aliorum Magistri, ac Praesides constituendi erant. Praeterea antiquissima Ecclesiae monumenta diserte testantur Episcopos jure divino caeteris Presbyteris esse praelatos.

III. Sanctus Ignatius in *Epistola ad Polycarpum*, sic

(1) Morinus, *De Sacris Ecclesiae ordinationibus.* Exerc. III. cap. III.

ipsum alloquitur: *Post Dominum tu viduarum curator esto, nihil sine sententia tua fiat.* Si quis se plus Episcopo scire putet, corruptus est. Clemens Alexandrinus Strom. lib. VI. pag. 667. 793. In Ecclesia, inquit, *Episcoporum, Presbyterorum, et Diaconorum progressiones sunt: imitationes gloriae angelicae.* Notandum heic 1.º Προκόπιος Progressiones profectus designare de uno in alium locum superiore. 2.º Si Episcopi Presbyteris, et Presbyteri Diaconis non praestarent, immerito progressiones illae dicerentur Imitationes gloriae angelicae, quum in caelestibus illis spiritibus diversi aequae dignitatis ac officiorum ordines sint constituti. Similia habet lib. III. Paedagogi cap. 12. Tertullianus in libro de Baptismo sic scribit: *Dandi quidem baptismum jus habet Summus Sacerdos, qui est Episcopus: dehinc Presbyteri, et Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate.* S. Cyprianus quoque id ipsum praesertim in suis Epistolis haud semel docet. Et in Synodo Carthaginiensi cui Cyprianus ipse praefuit, quidam Episcopus sic reliquos adloquitur Episcopos: *Apostolis nos successimus, eadem potestate Ecclesiam gubernantes.* His addi possent innumerae ex IV. et V. saeculi Patribus, et ex veterum Conciliorum Canonibus dempræptae auctoritates: verum prolixior de Catholico hoc dogmate tractatio Theologis reservata est.

IV. Praeterea Irenaeus, Eusebius, Hieronymus, Optatus Milevitanus, aliqui antiquissimi Patres, et Historiographi ad euratione quantam maxima successiones exhibit Episcoporum, qui Ecclesias praecipuas ab primigenita Apostolica institutione ad sua usque tempora administrarunt. Ut quid unius alteri succendentis memoria scriptis tam studiose mandata, si Presbyteri omnes aequales essent, nullusque aliis Praepositus?

V. Ipsi autem acerbissimi ordinis Episcopalis oppugnatores, nunquam diffiteri potuerunt, quin in ipsis Ecclesiae primordiis tales ubique constituti sint Episcopi, qui Ecclesiastica munia obierunt quae Presbyteris non erant communia. Hos enim simplices fuisse Presbyteros, aliosque sibi subjectos non habuisse, non modo omni

Ecclesiasticae antiquitati contradicit, verum etiam rationi quae, scilicet, nunquam permittet ut credamus, quod in tantis civitatibus, ubi tam numerosi erant Christiani, unus omnibus Ecclesiae muneribus fungeretur. Quod si alii ibidem essent (1), quibus ipsi, in sua quisque Ecclesia, praesidebant, quo jure, qua auctoritate hanc sibi praesidentiam arrogabant? Ab Ecclesia quidem eam habere non potuerunt, utsi in cuius potestate nunquam situm fuit, novum instituere Pastorum ordinem, aut talam quibuslibet auctoritatem dare, quae ipsis a Christo, et Apostolis ejus negata fuerit. Nemo etiam vel charitate, vel fide imbutus Christiana, credit eos, qui toti erant in Deo Jesu Christo colendo, quique doctrinam et ritus a Salvatore institutos sanguine suo consignare assiduo parati erant, ullam sibi dignitatem usurpare voluisse, quam nec a Christo nec ab Apostolis ejus traditam accepissent.

VI. Insuper admittendam esse Hierarchiam Ecclesiasticam divina ordinatione constitutam tradunt Patres, definiunt Concilia, et ratio ipsa suadet. Forent autem in hac Hierarchia omnia permixta et confusa, nisi unus ceteris praeficeretur, nec esset Ordo Procerum et Antistitum, quibus Presbyteri, Diaconi, aliqui Clerici et laici in iis quae spiritualis sunt ordinis, subjicerentur. In eadem rursus Hierarchia Episcopi, Presbyteri, et Diaconi compraehenduntur; ideoque sicut Diaconi Presbyteris, ita Presbyteri subjiciuntur Episcopis. Ad cumulum accedit probatio ex iis omnibus Antiquitatis Ecclesiasticae monumentis, quibus Choropiscopis vetitae Presbyterorum ordinationes leguntur, et in irritum missae, quod Presbyteri simplices essent. Ex iis enim locis compertum est, potestatem ordinandi Presbyteros Episcopis divino jure esse propriam.

(1) Vide Cotelerium, *Patres Apostolici* t. 2. p. 76.

CAPUT XXVIII.

Singulis civitatibus nonnisi singuli praeficiendi Episcopi.

I. Quamvis in unaquaque Ecclesia (1) plures esse possent Presbyteri, qui Presbyterium, Ecclesiasticumque senatum constituerent; semper tamen ab aevo usque apostolico ea viguit universalis Ecclesiae lex, ut unus tantum in singulis civitatibus ordinaretur Episcopus. Ita Timotheus Ephesi, Cretae Titus, Hierosolimis Jacobus, Polycarpus Smyrnae, aliqui singulares viri singularibus Ecclesiis ab Apostolis praepositi sunt. Et sane S. Ignatius quam saepissime in suis Epistolis in una Ecclesia nonnisi unum cum suo Presbyterio exhibet praesidentem Episcopum. Tertullianus *De praescriptione cap. 57.* de singulari unius Ecclesiae Episcopo loquitur. Quem scribendi morem ab omnibus qui deinceps floruerent, Patribus servatum invenies. Eadem habet Cornelius Papa *Epistola ad Cyprianum, unum nempe in Catholica Ecclesia Episcopum esse oportere.* Concilium Nicaenum can. VIII. apostolicam hanc regulam confirmavit, dum Novatianis Episcopis ad Ecclesiam reversis Presbyteri, aut Choropiscopi locum decrevit, ne duo simul in una civitate Episcopi essent. Donatistas quod ordinationem alterius Episcopi fecissent salvo altero ord nato, increpat S. Optatus *Lib. I. contra Parmenianum.*

II. Porro negandum non est regulae generalis de uno in singulis civitatibus Episcopo legitimam illam fuisse exceptionem; nimicum quum Episcopis vel grandaevis, vel infirmis Coadjutores dabantur, qui, Episcopo adhuc vivente, ordinati, iisdem postea in Episcopatu succederent. Etenim Narciso Hierosolymitano Antistiti, quum episcopale onus sufferere amplius non posset ob extremam senectutem (annos enim natus erat CXX.) Alexan-

(1) Selvaggi, *Antiquitatum Christianarum Institutiones.* Liber I. cap. XII.

der coadiutor est datus, teste Eusebio, *Historia Ecclesiastica lib. VI. cap. II.* Confer Valesium ad hunc Eusebii locum, et *Ruinartum in Actis Sinceris Martyrum, ad acta S. Alexandri.* Hinc repetenda coadiutorum Episcoporum origo. Sequentibus saeculis ejusdem coadiutorum exempla cum in Oriente, tum in Occidente frequentari coeperunt. Theotecnus Caesariensis Episcopus Anatoliū sibi coadjutorem adscivit, eodem Eusebio teste *Historia Ecclesiastica lib. VII. cap. 52.* Gregorius Nazianzenus simul cum parente suo sene Nazianzum rexit, quod non modo Hieronymus, Socrates, aliquae veteres testati sunt, verum et ipse Gregorius *Oratione VIII.* Coadiutores aut temporarii erant, aut perpetui. Temporarii seu simplices ad vitam usque impotentis Antistitis dabantur sine successione. Perpetui seu hereditarii dabantur cum successionis jure, sequuta Episcopi morte.

CAPUT XXIX.

De praecipuis Episcoporum muneribus in Ecclesiae ministerio.

I. Inter officia Episcopis sive jure divino (1), sive jure ecclesiastico concedita, quaedam ita Episcopatuī commissa sunt, ut ipsis vi ordinis Presbyteratus sine ulla ratione convenient: uti Sacramentorum Ordinis, et Confirmationis administratio; Olei Catechumenorum, et infirmorum confectio; Aedium Ecclesiasticarum, Virginum, et aliorum id genus consecratio; Poenitentium reconciliatio etc. Alia Episcopis aequa ac Presbyteris vi ordinis communia sunt, ita tamen ut ab Episcopi potestate omnis subjectionis immuni peragantur; at a Presbyteris nonnisi ex mandato, et facultate ab Episcopis impetrata; uti Verbi Dei praedicatio; reliquorum Sacramentorum administratio, sacrificii Eucharistici oblatio, et id genus alia. Reconciliationem autem haereticorum

(1) Selvaggi, *Antiquitatum Christianorum Institutiones.* Lib. I. capitulo XIV.

lapsorumque respicientium receptionem, jam usque ab antiquissimis temporibus, propriam fuisse Episcoporum, tam est manifestum, ut revocari in controversiam a nemine posse videatur. Quod si recepti nonnunquam ab inferioris gradus ministris fuerunt, factum id quidem fuit aut contra Ecclesiae sanctiones, inconsulto Episcopo; aut, si accepta facultate, Episcopi ejusdem permissione. Circa Officium praedicandi verbum divinum, notari potest, hoc praecipue ad Episcopos spectare, et plerumque ab iis ipsis, speciatim in Ecclesiis Africanis, peractum esse. Quae causa est, quamobrem phrasis ista *tractante Episcopo* in scriptis Cypriani toties reperiatur. Suo enim tempore concionari adeo moris et officii Episcoporum erat, ut ipsis praesentibus, Presbytero concionare non liceret, ad ipsius Augustini usque aetatem, qui praeter morem, dum adhuc esset Presbyter, a Valerio, Episcopo suo, et ipso quidem praesente, Verbi Divini praedicandi accepit potestatem. Quod quidem teste Possidio qui vitam ejus scripsit, adeo inusitatum fuit in Ecclesiis Africanis, ut multi Episcopi hac re magnopere offensi, ei detraxerint.

II. Inter praecipua quoque Episcopi munia locum sibi vindicat Oratio; quae Apostolis adeo cordi erat, ut vi duarum et mensarum cura in Diaconos abjecta, illam aequa ac praedicationem sibi reservarent. Orationis vero nomine publica indicatur Liturgia, atque ea Liturgiae pars potissimum, qua regale incurrantium Christi Domini Sacrificium Deo Patri offertur. Hac de causa Episcopi antiquitus aequa munus ac jus erat, Ecclesiasticam Liturgiam praescribere, pro Ecclesiae necessitatibus publicas preces indicere, orationum formulas concipere, minus pietati congruas abolere, aliaque hujuscemodi. Et sene Ecclesiae Caesariensis, Neocesariensis, CPolitana, aliaeque Orientales, tum et Africana, Hispaniensis, Gallicana, Mediolanensis, aliaeque Occidentales proprias habebant Liturgias, quarum specimena alibi exhibebimus. Pro publicis calamitatibus primum a Gregorio Magno Romae Litaniae cum Processionibus constitutae sunt:

Lib. XI. Epist. 2. et in Gallia Rogationes tribus ante Christi Domini adscensionem diebus a Mamerto Episcopo Viennensi inventae, quas in Ecclesiis Africanis jam inde ab aevo Augustini in usu fuisse colligit Savaro ex *Homilia Augustini CLXXIII.* Chrysostomus quoque, ut obviam iret Arianis nocturnas CPoli supplications agentibus, et ipse similes Catholicorum instituit veluti Processiones, in quibus prima anteibat Crux, ceu publicae Christianae professionis tessera. Palladius, *Vita Chrysostomi cap. 45.*; Socrates, *lib. VI. cap. 8.* et *lib. VIII. capit. 8.*

III. Certos etiam sacri jejunii dies in Ecclesia sua indicendi Episcopis jus erat, quod tum ex pluribus patet, tum vel maxime ex Tertulliano *de Jejunio cap. 45.* Bene autem, inquit, quod et Episcopi universae plebi mandare jejunia solent; et ex Augustino qui in *Epistolam ad Casulanum*, a quo de jejunio Sabbati, quod in quibusdam, haud vero in omnibus Africanis Ecclesiis servabatur, consultus fuerat, in hunc modum respondebat: *Episcopo tuo in hac re noli resistere; et quod facit ipse, sine ullo scrupulo, vel disceptatione sectare.* De Cultu quoque Sanctorum judicium ferre, ac eorumdem probare reliquias praecipuae Episcoporum partes erant. Synodus Laodiceana *Can. IX. et XXXIV.*, gravi inficta poena, Fidelibus interdicit Haereticorum coemeteria.

IV. Quantum Apostolis cordi fuerit viduas, pupilos, aliosque calamitosos homines tueri, quibus necessaria vitae subsidia praebarent, neminem latere arbitror, qui Sacras Novi Testamenti Litteras vel leviter percurrerit. S. Paulum pauperum Jerusalem peculiarem quandam curam gessisse, omnes sere ejus Epistolae indicant. Sic Apostoli, *Actorum c. 6.* viros ex omni multitudine Spiritu S. plenos et sapientia seligendos duxerunt, qui viduarum et pauperum in ministerio quotidiano curam agerent. Veteres illi SS. Episcopi, qui Ecclesiam prioribus rexerunt saeculis, mirum quanta fidelitate Apostolica istaec vestigia sunt persecuti. Tum pro pauperum alimonia, vel pro captivis redimendis vasa aliquando Ec-

clesiae Episcopos confregisse, testes sunt luculentissimi Ambrosius, Socrates, Theodoretus, Possidius in vita Augustini, aliique veteres.

V. Episcoporum providentia in eo quoque versetur necessum est; scilicet ut Fidei, et doctrinae Evangelicae depositum fidelitate quanta maxima tueantur. Apostolus semel atque iterum Timotheum Fidei depositum a profanis novitatibus sarclum tectum servare jubet. Ex veterum historicorum monumentis apud Eusebium colligere licet, quanta cautione ac providentia se gesserint Asiae Episcopi in dijudicandis rejiciendisque falsis Montani, ejusdemque pseudo-prophetiarum Maximillae et Priscillae erroribus ac deliramentis; quod et reliquos adversus alias itentidem exorientes haereses Episcopos praestitisse, antiqua Ecclesiastica monumenta apertius testantur, quam ut in hac re diutius immorari necesse sit.

CAPUT XXX.

De honorum significationibus, quibus Episcopi olim a christianis coli solebant.

I. Quamvis omnes ex aequo (1) Clerici pluribus, ipsisdemque singularibus fruerentur praerogativis: erant tamen quaedam veluti honoris et subjectionis argumenta, quae Episcopis tantummodo deferebantur. Caput ipsis inclinabant ad recipiendam eorum benedictionem. Neque vero qui a plebe solum, sed qui e magnis etiam familiis erant hoc consuetudinis genus et probabant, et colendum arbitrabantur. Hujusce autem moris ab Hilario Pictaviensi, *adversus Constantium pag. 1245. edit. Paris. Monach. S. Mauri;* ab Joanne Chrysostomo, *Homilia III. ad populum Antiochenum n. 41. pag. 58. tom. II. opp. edit. Paris. Monachorum S. Mauri;* ab Theodoreto, *lib.*

(1) Selvaggi, *Antiquitatum Christianarum Institutiones lib. I. capitulo. XII.*

IV. cap. VI. 154. edit. Taurinensis, aliisque antiquis Scriptoribus facta est mentio. Sunt item hujusce ritus, morisque in veteribus monumentis exempla quaedam, quae satis ostendunt, communem fuisse omnium fere Ecclesiarum. Non enim in Occidente solum, sed etiam in Oriente eundem ipsum demonstrant. Adeundus Can gius, in Glossario mediae et infimae Latinitatis ad vocem: *osculum manuum*. Adde acclamations, quae quidem in usu primis temporibus non in Synodis modo, et electio nibus Episcoporum fuerant, sed etiam cum ipsi conciones ad populum haberent. Confer Acta Synodi Ephesinae act. 11. pag. 1471. tom. I. Conciliorum edit. Harduini Paris. ubi haec habentur: *Caelestino Custodi fidei, Caelestino cum Synodo concordi, Caelestino Universa Synodus gratias agit*. Similia legere in posterioribus Conciliis licet, quae brevitas caussa praetermitto. At is vel Pontificibus Maximis solum, vel praecipuis Episcopis honos adhibebatur. In Actis Ordinationis Eraclii, cum illum Augustinus jam senex apud Clerum, et Populum Coadjutorem, successoreque sibi postulasset: Augustinus epist. CCXIII. al. CX. pag. 721. seq. tom. II. opp. edit. Paris. Monachorum S. Mauri; postquam Augustinus dixit: *Presbyterum Eraclium mihi successorem volo; a populo acclamatum est: Deo gratias, Christo laudes..... Exaudi Christe, Augustino vita..... Te Patrem, te Episcopum.*

II. Demum uti olim multitudo Salvatori urbem Hierosolymorum ingredienti: Hosanna adclamavit; id quoque Episcopis suis aliquando Fideles praestitisse testatur Hieronymus in Matth. c. XXI. Interdum ubi quis Episcoporum aliquem adloqueretur, sermonem plerumque suum hoc titulo inchoabat: *Precor coronam, vel per coronam vestram*. Episcopis in Ecclesia prae reliquis Presbyterorum sedibus semper eminentior quidam, et celior veluti Thronus est designatus. Unde Sedes Episcoporum Alexandrini, et Hierosolymitani, Throni vocati sunt Apostolici: nonnunquam sedes Episcopalis Thronus nuncupatur Altus, Excelsus, Sublimis, comparet dum-

taxat ad sedes Presbyterorum, quae ad latus positae, Throni secundi dicebantur.

DE INSIGNIBUS EPISCOPORUM

CAPUT XXXI.

De caligis et sandaliis.

I. Sandalia pro caligis aliquando (1) a scriptoribus Ecclesiasticis accepta fuisse, multis docet Angelus Rocca Tagastensis Episcopus, in opere cui titulus; *Observationes in imagines S. Gregorii a Johanne Diacono descriptas*. Etenim ea verba Actuum Apostolorum: e. XII. v. 8. *Praecingere, et calcea te caligas tuas*, in graeco textu σανδάλια pro caligis sunt; et Hieronymus in Isaiam cap. XX. calcementa, et sandalia pro eadem re sumit. Caligas autem pro calceis usurpavit etiam S. Gregorius *Dialogorum lib. I. cap. IV.*, et Johannes Diaconus in vita ejusdem S. Gregorii lib. IV. cap. LXXXIII. Isidorus praeterea in etymologiis per sandalia, caligas intelligere videtur. Tradit laudatus Tagastensis Antistes, hodie nonnisi Romanum Pontificem, Episcopos, et Presbyteros Cardinales uti solitos esse, et quidem a veterum sandaliorum forma dissimilibus: aliquando vero Presbyteris, ac Diaconis, et Subdiaconis in Sacrificio permissa. Re vera in consecratione Episcopi sandalia, ceu unum ex ornamentis Episcopalibus recensentur. Ortus autem videtur mos ab Apostolis, quibus Dominus praecepit, ut sandalia gestarent, quo factum, ut ab Ecclesia institutum fuerit, Episcopos uti sandaliis, dum sacrificant solemniter. Quod vero de Episcopis est institutum, ut Sandalia deferant, id aut Apostoli jussere, aut ii priores hunc ritum induxere.

(1) Georgi, *Liturgia Romani Pontificis caput XIV. T. I.*

II. Sandaliorum mentio apud omnes sacrarum caeremoniarum Scriptores occurrit. Rupertus Tuitiensis sandalia, peculiaria Episcoporum facit, et mysticas eorum significaciones expromit. Ita quoque Honorius Augustodunensis minutim singulas sandaliorum partes mystice interpretatur. Brevibus vero sandalia Episcoporum describit Hugo Victorius. Nec praetereundas quae de sandaliis memoriae prodidit Sicardus Episcopus Cremonensis in *Mitrali*. Sicardo jungendus est Innocentius III. *De Mysteriis Missae lib. I. cap. XLVIII.*, et eum secutus ex more Golielmus Durandus. Varia Sandaliorum genera pro varietate ministrorum sunt constituta, quae nunc abierunt in desuetudinem, illis solis permanentibus, quibus utuntur Episcopi solemniter celebrantes. Ordo Romanus ad Abbates Sandaliorum usum extendit: agens enim de illorum ordinatione, *Episcopus inquit, dat et baculum, et pedules*. Sunt autem pedules idem ac Sandalia, quae Leo Nonus Abbatibus Cassinensibus concessit, teste Leone Ostensi *lib. 2. Chronicis*; idque aliis postea ab Apostolica Sede indulsum fuit.

III. Sandalia, et chirothecae non adhibentur a Pontifice in Missis pro defunctis, quemadmodum neque ab Episcopis, ut est in Caeremoniali Episcoporum. In Pontificali Guillelmi Durandi a Martenio vulgato, afferatur ratio, et ea est, quia tunc ait, omnis solemnitas cessare debet. In Missa Ratoldi singularis oratio est ad sandalia induenda. Eam accipe. *Indue me, Domine, calceamentis justitiae, quem Joannes vidit vestitum podere, ut possim tibi omni tempore cum timore servire.*

CAPUT XXXII.

De cruce pectorali.

I. Nemini adhuc satis exploratum est (1), san primis saeculis in usu fuerit Episcopis Crucem cum Sanctorum

(1) Catalano, *Prolegomena in Pontificale Romanum Caput XIII.*

reliquiis, quam nos pectoralem dicimus, collo appensam deferre. Eminentissimus Cardinalis Bona, et Andreas Saussajus ex alto de ea re veterum Scriptorum silentio eum ritum non admodum antiquum putant. Quo autem tempore Crucem hujusmodi pectoralem gestare coeperint Episcopi, certo statui ac definiri non potest. Ceterum ex more apud Orientales recepto, Religionis, et incolumentis causa Crux collo appendebatur a Christifidelibus, et praesertim ab Episcopis, quae Crux Εὐχολπίου graece appellari solebat. S. Willibodus Episcopus Traiectensis hanc Crucem etiam in itinere gestabat. Rothadus Suessionensis Episcopus in libello proclamationis, quem de se ipso obtulit A. D. 863. affirmat, se ad Suessionense Concilium accessisse cum Cruce pectorali. De Encolpiis, idest Crucibus reliquias Sanctorum, ac vivificae Crucis particulas continentibus, ab Imperatoribus gestari solitis, et fidei facienda, vel securitatis praestandae causa, ad alios transmissis, multa congessit Cangius in *notis ad Alexiadem Annae Comnenae*. Nicephorus Imperator multa ornamenta sacra Leoni III. Romano Pontifici misit, inter quae Encolpium. Ceterum ad velutissimum morem confirmandum, quo Episcopi Crucem pectoralem, in qua Sanctorum reliquiae, ad collum deferunt exstat clarus S. Gregorii Turonensis locus in libris *de Gloria Martyrum*. Refert enim Gregorius, se Crucem auream ad collum gestasse, in qua erant reliquiae Beatissimae Virginis, Sanctorum Apostolorum, et Beati Martini, cuius ope incendium restinxit, quod aqua mitigari non poterat. Alterum Crucis pectoralis egregium testimonium praebet Osbernum in *vita Sancti Elphegi martyris, et Archiepiscopi Cantuariensis*.

II. Quod autem discutiendum venit, illud est, num inter indumenta sacra Episcopalia olim adnumeraretur. Negant, ut supra observavimus, Bona et Saussajus, et clarissimus Georgi, quod nusquam a Scriptoribus Liturgicis, et veteribus Sacramentariis Crux pectoralis memoretur, idecirco statuunt usum recentem esse. Praeter scriptorum sacrorum rituum ac Caeremonialium silen-